

MILJØ-
DIREKTORATET

Er bjørnen farlig?

M12 – 2013

Dette skriftet er blitt til etter en idé av SVEN BRUNBERG, feltansvarlig for Det skandinaviske bjørneprosjektet, og bygger på hans erfaringer og på den kunnskapen som gjennom årene er samlet inn i bjørneprosjektet. Teksten er basert på en tidligere versjon skrevet av forfatteren JAN-ERIK OLSON og oversatt til norsk av HANS GEORG JÜRGENS.

Saksinnholdet er oppdatert og kontrollert av OLE-GUNNAR STØEN, forsker ved Universitetet for miljø og biovitenskap (UMB) på Ås og prosjektlederne Jon Swenson, professor i økologi og naturforvaltning ved UMB, og JONAS KINDBERG, forsker ved Svenska Jägareförbundet.

Det opprinnelige skriftet er delvis finansiert av Verdens villmarksfond (WWF) og Viltskadecenter i Sverige. Denne versjonen er finansiert av Miljødirektoratet.

Mors lille Ole...

Det mest kjente møtet mellom menneske og bjørn i Skandinavia fant egentlig aldri sted. I Alice Tegnér's vise er bjørnen en lumsk og farlig skapning, og det har preget generasjoners bilde av bjørnemøtet, både i Sverige og Norge.

Mors lille Ole i skogen gikk,
roser på kinnet og solskinn i blikk.
Leppene små er av blåbær blitt blå:
«Bare jeg slapp her så ensom å gå.»

Brummelibrum! Hvem kommer der?
Buskene knaker. En hund det nok er.
Pelsen er lodden, men Ole blir glad.
«En kamerat, det var bra! Å, goddag!»

Klapper så bjørnen med hender små,
rekker fram kurven: «Vil du smake på?»
Bjørnen, han sluker nå alt det som er.
«Hør du, jeg tror nok du liker slik' bær.»

Mor kom og så dem. Å du som hun skrek!
Bjørnen ble redd og forsvant som en strek.
«Å, hvorfor skremte du unna min venn?
Å, kjære mor, be ham komme igjen!»

Når mor får se lille Ole sitte i lysningen
i skogen med det store dyret tett innpå
seg, gir hun fra seg et skrik, og det skriket
har etset seg fast og gjenlyder ennå i
ørene på alle dem som aldri har sett, og
enda mindre møtt, en bjørn i vill tilstand.
De fleste av oss kommer nok ikke
nærmere enn til dyreparkens Brumm,
som står der nede i innhegningen, på

bakbeina med plirende øyne, og blir
matet med epler og gulrøtter.

Men er da bjørnen farlig for mennesket?
Bør vi være redde når vi begir oss ut i
skogen for kanskje å få et glimt av dette
imponerende dyret, som i de senere år har
økt i antall i Norden?

Formålet med dette skriftet er å prøve
å besvare spørsmålet ut fra aktuell
bjørneforskning. Saksopplysningene i
framstillingen er for det meste hentet
fra forskning utført de siste 30 år i Det
skandinaviske bjørneprosjektet.

Det skandinaviske bjørneprosjektet

«Untorparn», den eldste merkede bjørnen. Den er 29 år og ble utstyrt med radiosender første gang i 1986.

Det skandinaviske bjørneprosjektet startet i 1984 og er et forskningsprosjekt som har til hensikt å samle inn og

bearbeide opplysninger om brunbjørnens økologi. Fram til i dag er mer enn 450 bjørner utstyrt med radiosendere som

har forsynt oss med kunnskap.

Bjørneprosjektet er et svensk-norsk samarbeid med en rekke ulike forskningsoppgaver, slik som å undersøke bjørnens valg av føde, vektutvikling, bevegelsesmønster, kolonisering av nye områder, valg av hiplasser, sosial atferd, samt dødelighet og reproduksjon. Samspillet med andre dyrearter, som elg og buskap, er også undersøkt, likeså bjørnens følsomhet for menneskelige forstyrrelser, dens naturlige atferd i møte med mennesker og faren som den utgjør for mennesker.

Det skandinaviske bjørneprosjektet har til nå publisert mer enn 150 vitenskapelige artikler, samt mange rapporter og populærvitenskapelige skrifter.

Halsbåndet med radiosender og GPS har et svakere parti som går av etter ca. to år.

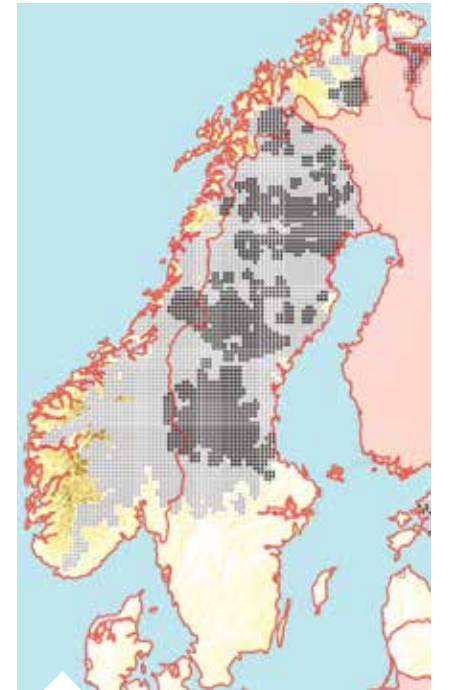
Den skandinaviske brunbjørnen

I Skandinavia lever mer enn 3000 bjørner i vill tilstand, mindre enn 200 av disse i Norge. Tallet bygger på beregninger som er utført av forskere i bjørneprosjektet. Det innebærer at bjørnestammen er mer enn tredoblet i løpet av de siste 20 årene. I begynnelsen av hundreåret var bjørnen nær total utryddelse. Da stammen var på det minste, gjenstod det kun 130 dyr. Riksdagen i Sverige vedtok lover som skulle frede de gjenværende dyrene. Skuddpremie ble avskaffet, og bjørnen ble gjort til "Statens vilt". Dette innebar at ingen fikk økonomisk vinning av jakten, og at harde jaktrestriksjoner ble innført i hele landet. Fra å ha vært trengt unna til enkelte områder i den norrlandske fjellverdenen ved forrige hundreårsskifte, finnes bjørnen nå over halve Sveriges areal, med særlig grense nord for de store innsjøene.

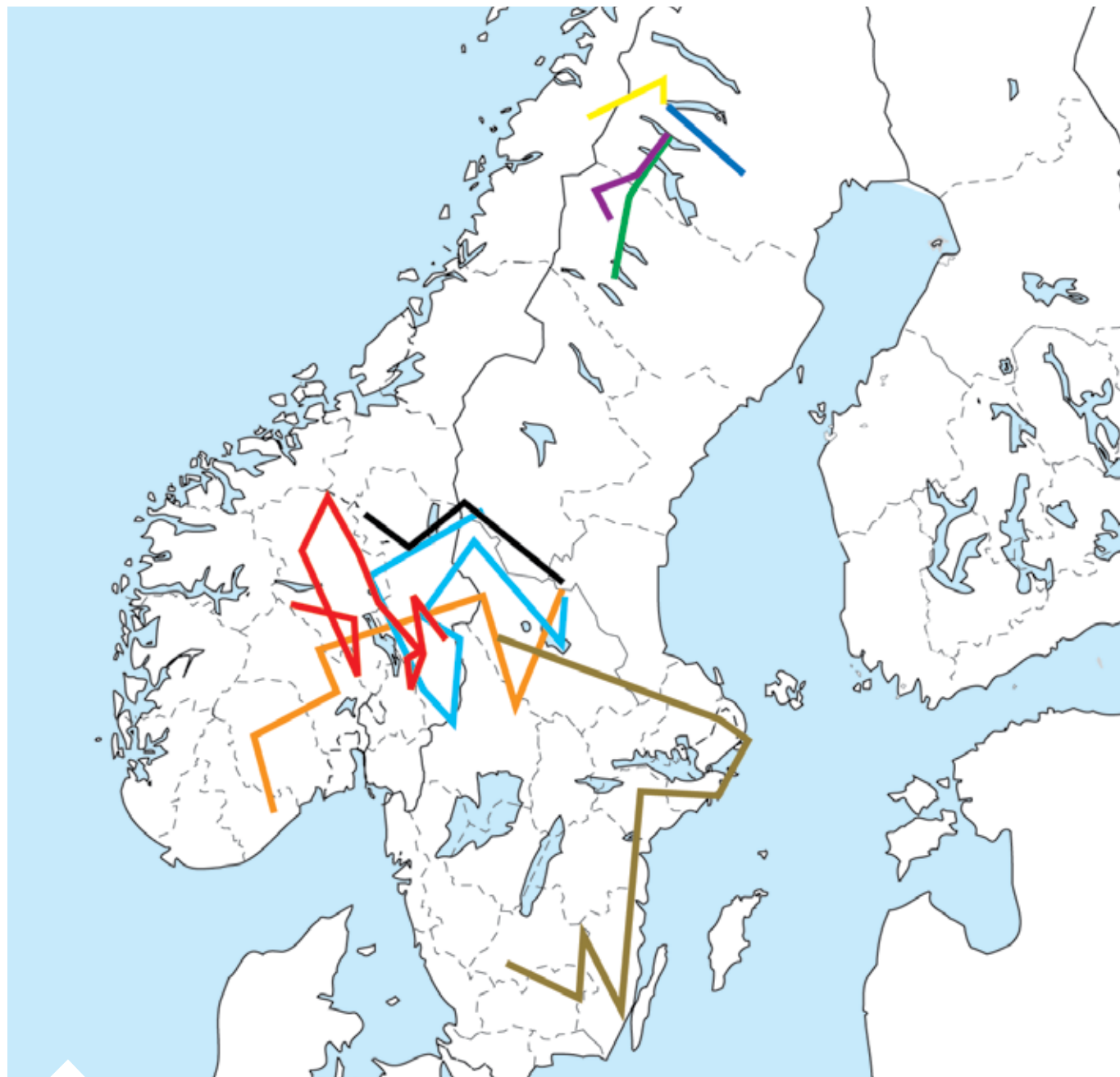
Spesielt i fire områder forsvant bjørnen aldri helt. Det er fra disse områdene at bjørnestammen senere har ekspandert. Det er også her de fleste bjørnene finnes i dag. I disse kjerneområdene oppholder mesteparten av binnene i populasjonen seg og det er først og fremst her man finner binner med unger. Utenfor disse områdene er det få hunndyr, og

bjørnetettheten er lavere. De bjørnene som finnes her er i hovedsak yngre hannbjørner som har gitt seg ut på lange vandringer for eventuelt å etablere seg i nye områder. Bjørnen ble utryddet som ynglende art i Norge, men innvandring skjer fra alle våre naboland.

I forplantningssesongen i mai-juni vandrer en bjørnehann ofte 20 kilometer i døgnet, og det finnes eksempler på enda lengre forflytninger. En bjørn vandret 270 kilometer på ni døgn. Når brunsten har avtatt utpå sensommeren, minsker hannbjørnens vandringsstrekninger til omkring 10 kilometer per dag i september. Hunnene vandrer betydelig mindre, uansett tid på året. Bjørnens aktivitet i løpet av døgnet skifter mye i barmarksperioden, og er avhengig av nærheten til folk og infrastruktur. Generelt er bjørnene mest aktive sent på kvelden og tidlig på morgen med en hvileperiode på dagtid. Bjørner langt fra folk er mer dagaktive enn bjørner nær folk. På sensommeren og tidlig på høsten er bjørnen derimot mer aktiv når det er lyst og setter da til livs store mengder bær for å bygge opp fettreservene før det lange vinteroppholdet i hiet.

Bjørnens utbredelse i Skandinavia. Mørke celler viser hvor binnene og forplantningen er konsentrert, lysere celler viser sporadisk forekomst. Kilde: Status of large carnivores in Europe – update 2012

Utvandringsruter til ni unge hannbjørner født i Sverige. De fleste av disse ble drept før de etablerte seg.

Møter mellom menneske og bjørn

Historisk tilbakeblikk

Det finnes mange vitnesbyrd om uventede møter mellom menneske og bjørn i fra tidligere tider. Det er gjort sammenstillinger av tilfeller der mennesker er blitt skadet eller drept av bjørn i Norge og Sverige. I løpet av drøyt 200 år, fra 1750 til 1962, er 75 tilfeller dokumentert, hvorav 27 dødsfall og 48 skadede. Ettersom de fleste hendelsene fant sted for svært lenge siden, får man ta opplysningene med visse forbehold. Dette gjelder ikke minst de oppgitte dødsfallene. Sykepleien på landsbygda var ofte primitiv, og dødsårsaken kan i en del tilfeller sikkert tilskrives komplikasjoner som har tilstøtt på grunn av dårlige hygieniske forhold med flere følgeårsaker. Av de 27 dødsfallene som er rapportert fra 1750 til 1906, inntraff syv i forbindelse en

eller annen form for jakt, og ti ved gjeting og buskapsskjøtsel. Ei ku eller en sau representerte tidligere en så høy økonomisk verdi at enkelte gjeterne forsøkte å forsvare dyrene sine. Det kan være forklaringen på det relativt høye tallet. Fem av dødsfallene inntraff ved bærplukking, men i de fem resterende tilfellene er omstendighetene ikke kjent.

Av de 48 rapporterte tilfellene med mennesker som ble skadet ved møte med bjørn i den samme perioden, har den helt overveiende delen skjedd i forbindelse med jakt. I hele 33 av tilfellene er bjørnen blitt jaget, og ofte beskyttet eller skadet, når den har gått til angrep. I ytterligere fem tilfeller har det dreid seg om jaktsituasjoner der en jeger har beveget seg i skogen og kanskje hatt hund med seg.

La oss skifte perspektiv og gå ut fra bjørnens situasjon i de til sammen 75 tilfellene som ledet til at et menneske ble skadet eller drept. Da får man et ganske annet, tydelig bilde: I mer enn halvparten av tilfellene, 38, var bjørnen beskyttet eller skadet av et jaktredskap. I 14 av tilfellene er bjørnen blitt overrasket ved et kadaver, og i 11 tilfeller er hendelsen inntruffet ved eller i hiet. Fem av tilfellene skyldes at en binne med årsunger er blitt overrasket av et menneske. I de resterende syv tilfellene er omstendighetene ukjent.

Det er mer enn hundre år siden noen ble drept av bjørn i Norge. Det skjedde i Hallingdal i 1906, da en gjetergutt støtte på en bjørn som spiste på et dyrekadaver. Gutten ble skadet og døde en måned senere av hjernehinnebetennelse.

Hvis bjørnen overraskes ved et kadaver, kan den bli aggressiv og forsvare maten.

Slutningene man kan dra av dette historiske materialet er: Den levde farligst i bjørne-skogen som gikk på jakt, men var en dårlig skytter eller brukte skral ammunisjon. Farlig levde også den som gjette buskap i skogen og kanskje forsvarte dyra sine med kjepp og slo på bjørnen, noe som var vanlig tidligere. Dessuten risikerte skogsvandrere liv og helse når de overrasket en binne med årsunger, eller en bjørn som lå og åt på et dyrekadaver.

I moderne tid

Bjørnestammens nye vekst de seneste årene innebærer også en økt risiko for uønskede møter mellom menneske og bjørn. En ny forskningsrapport som bygger på en gjennomgang av svenske og norsk tidsskrifter fra 1976 til 2012, har funnet og analysert 32 ulike hendelser

— to i Norge — der et menneske har blitt skadet eller drept av en bjørn. To av tilfellene i Sverige førte til at personen ble drept. De resterende 30 møtene førte til at 31 personer ble skadet. 24 av disse var bevæpnede jegere på jakt. Av de øvrige 9 personene var 7 ubevæpnet, mens 2 bar våpen selv om de ikke var på jakt.

I 18 av de 25 tilfellene med bevæpnede personer ble bjørnen skutt mot på kort hold — gjennomsnittlig mindre enn 10 meters hold — før personen ble skadet. Dette kan ha økt bjørnenes aggressivitet mot de bevæpnede personene som skjød. Bruk av hund er en annen faktor som kan ha økt bjørnenes aggressivitet. I 18 av de 20 tilfellene med jakthunder hadde hunden bjeffet på eller jaget etter bjørnen før angrepet. I de aller fleste

tilfeller der ubevæpnede personer ble angrepet — 5 av 7 — var en binne med unger innblandet, mens hund kun var innblandet i 2 av tilfellene. Bjørnen var i eller i nærheten av hiet i 13 av de totalt 32 hendelsene. Mer enn halvparten — 19 av 33 personer — ble skadd i månedene oktober til mars, når de fleste bjørner er i ferd med å gå i hi eller allerede ligger i hi. De to siste faktorene som kan ha økt bjørnenes aggressivitet — en skadd bjørn og bjørn på kadaver — var kun innblandet i henholdsvis 7 og 6 av tilfellene. Disse tallene passer bra med den historiske oversikten, hvor de aller fleste skadene skjer under jakt.

Økningen i antall skadde personer de siste 36 årene har sammenheng med en økning av bjørnebestanden, men dette

gjelder kun for bevæpnede personer og jegere. Det er ingenting som tyder på at risikoen for å bli skadd eller drept av bjørn for ubevæpnede personer slik som turgåere, bærplukkere eller skogsarbeidere har økt selv med en seksdobling av bjørnebestanden de siste 30 årene. Det er derimot en klar sammenheng mellom antall skutte bjørner under bjørnejakt, og antall jegere skadd eller drept. De aller fleste av disse var bjørnejegere eller elgjeger med hund. Etter en topp i årene 2004-2008 hvor totalt 11 jegere ble skadd og en jeger drept, har antallet skadde gått tydelig ned i årene 2009-2012 hvor mindre enn en jeger ble skadd i året. Viltforvaltningen og jegerorganisasjonene både i Norge og Sverige har i flere år fokusert på dette problemet, og gått ut med mye informasjon om farene ved bjørnejakt og farene ved å møte bjørn under elgjakt. Den tydelige nedgangen kan dermed skyldes at jegerne har blitt flinkere til å håndtere situasjoner med bjørn på en trygg måte for jegeren, både under bjørnejakten og elgjakten. Med ytterligere informasjon til jegere og fokus

på kunnskap om bjørners atferd ligger alt til rette for at denne trenden skal holde seg. I løpet av de første 15 årene i Det skandinaviske bjørneprosjektet er det dokumentert 114 tilfeller der personer involvert i prosjektet har støtt på bjørn. Det dreier seg altså om bjørnevante mennesker som har beskrevet utførlig hvilke omstendigheter som rådet ved det aktuelle bjørnemøtet. I rundt 80 prosent av tilfellene ble bjørnens atferd tolket som ikke aggressiv. De fleste bjørnene forsvant umiddelbart da de oppdaget mennesket. I et titalls tilfeller fortsatte bjørnen i retning mot mennesket, men uten å virke truende. Noen form for angrep forekom ikke. I fem tilfeller gjorde bjørnene derimot skinnangrep som ble oppfattet som truende av observatørene.

Ikke i noe av de 114 rapporterte tilfellene ble mennesker skadet, selv om rundt halvparten av møtene innbefattet én eller flere «aggresjonsforsterkende faktorer», som nærvær av bjørnunger, hunder, eller et dyrekadaver i nærheten som bjørnen

Gjennom bjørneforskningen er kunnskapen om bjørn økt vesentlig. Bjørner som er utstyrt med radiosender og GPS kan sende sin posisjon til en database, eller peiles uten å bli forstyrret.

ble forstyrret opp fra. Det var også i forbindelse med en av disse faktorene at bjørnen foretok skinnangrep eller oppførte seg truende. Nærværet av bjørnunger var den hyppigste årsaken til bjørnens aggressive atferd, deretter fulgte kadaver og til slutt hund.

Bjørnens naturlige atferd i møte med mennesker

Ved hjelp av GPS-teknologi som gir nøyaktige og hyppige posisjoner av både bjørner og folk, har det Skandinaviske bjørneprosjektet nylig studert bjørnens naturlige atferd i nære møter med mennesker i skogen. Denne teknologien gjør at man også kan vite hva bjørnen gjør når den er nær folk, selv når den

ikke er synlig for menneskene. Under feltstudier i Sverige, har forskere oppført seg som folk på tur i skogen og gått mot radiomerkede bjørner med GPS. Flere hundre slike nære møter med bjørn bekrefter at bjørnens naturlige reaksjon er å unngå konfrontasjon for enhver pris. Bjørner oppdager turgåere på flere hundre

meters avstand. Om folk kommer for nært, sniker bjørnen seg vekk mens folk er på god avstand, og oftest uten å bli oppdaget. I de aller fleste tilfeller er det kun bjørnen som vet om møtet. Slike nære møter med folk i skogen påvirker også bjørnene, som kan endre atferd og i 2-6 døgn være mer forsiktige for å unngå nye møter. Bjørnen

skjuler seg om dagen og er da mer aktiv om natten. Bjørnebestanden i Skandinavia etablerer seg fortrinnsvis i områder med lite folk og kupert landskap, og unngår åpne områder, bebyggelse, trafikkerte veier og hytteområder. Den er også mindre aktiv om dagen under jakttiden og i bærsesongen når det er mer folk i skogen. Da gjemmer den seg ekstra godt i tett vegetasjon og hviler på dagtid for å unngå å bli oppdaget av folk, og kompenserer den tapte tiden ved å være mer aktiv om natta i disse periodene. Den

Hvis bjørnen følger etter en hund under jakt, kan det plutselig oppstå nærgående møte mellom menneske og bjørn.

intense jakten på bjørn de siste århundrene har sannsynligvis ført til denne naturlige redselen for mennesker. Aggressive bjørner, som ikke skyr folk, har systematisk blitt skutt og har ikke fått ført genene sine videre.

Konklusjonen fra alle disse studiene med flere enn 300 nære møter med bjørn er klar: Det er kun provoserte eller skadeskutte bjørner i svært pressede situasjoner som angriper, skader eller i sjeldne tilfeller dreper mennesker.

Bjørner nær bebyggelse

Bjørner forsøker å unnvike menneskelig aktivitet, men av og til kan bjørner vise seg nær bebyggelse. Det er oftest unge bjørner og binner med unger som kan komme nær bebyggelse, mens voksne hanner gjerne holder seg i avsidesliggende terreng. Unge bjørner og binner med unger er sårbare for aggresjon fra voksne dominante bjørner, og de selv eller ungene kan bli drept av den dominante bjørnen. Ved å oppholde seg nærme bebyggelse kan de yngre bjørnene og binner med unger dermed unngå de voksne hannene og være tryggere. Bjørner som oppholder seg nær bebyggelse kan miste sin naturlige skyhet og lære seg å forbinde menneskelig aktivitet med lett tilgjengelig føde. Våre skandinaviske brunbjørner ser derimot ikke ut til å miste sin naturlige skyhet så ofte, og benytter oftest samme føde i nærheten av bebyggelse som det de spiser andre steder.

Feltforsøk har vist at bjørnen viker unna straks den blir oppmerksom på et menneske, passerer menneskene på god avstand forblir den derimot på plassen.

Er den Skandinaviske brunbjørnen farlig?

Om man forsøker å besvare dette spørsmålet bare gjennom å henvise til analysen av de mer enn 500 dokumenterte møtene mellom menneske og bjørn fra de seneste årene, blir svaret enkelt: Nei, den skandinaviske bjørnen er ikke farlig!

Ingen mennesker mistet livet, ingen mennesker kom til skade. I noen få tilfeller gikk bjørnen til skinnangrep, men uten å angripe reelt. Det må riktignok understrekes at personene som var involvert i bjørnemøtene, hadde kunnskaper om bjørn. De var feltarbeidere, studenter, viltvoktere, alle medvirkende i pågående bjørneforskningsprosjekter.

På den andre siden: Mennesker er blitt drept av bjørn, i Sverige og i andre land. Og mennesker er blitt skadet, revet og bitt av bjørn.

Vi skal se litt nærmere på de omstendigheter som kan få bjørnen til å utvikle en atferd som er truende og farlig for mennesker som kommer i dens vei. Men først er det på sin plass å avlive den myten som hører hjemme i skrekkinfilmenes verden om hvor farlig bjørnen er — bjørnen som står på bakbeina. Ingen ting tyder at dette er truende atferd hos bjørnen. Det er snarere en demonstrasjon av at den fysisk kommer til kort, gjennom den svake synsevnen sin. Ved å stille seg på

bakbeina forsøker den å få overblikk over den situasjonen som den gode luktesansen og hørselen allerede har informert om.

Men selvfølgelig, en to meter høy bjørn som står på bakbeina oftest filmet nedenfra, er et skrekkinnjagende syn!

Det er ikke noe truende i at bjørnen står på bakbeina. Den kan enten markere området sitt ved å gni seg mot en trestamme, ta inn dufter på litt lengre avstand eller forsøke å se bedre.

Faktorer som bidrar til at bjørner kan bli aggressive

De fleste møter mellom menneske og bjørn slutter uten dramatikk og bjørnen forsvinner raskt fra stedet. Å gå sin vei, bort fra et møtende menneske, kan sies å være bjørnens naturlige reaksjonsmønster. Bak de tilfellene der bjørnen likevel blir værende og viser en form for nysgjerrighet eller tydeligere fiendtlig atferd, finnes det sannsynligvis en eller flere faktorer som har forsterket dyrets aggresjon.

Når vi ser på den tilgjengelige informasjonen om tilfeller der personer er skadet eller drept av bjørn i Skandinavia i perioden 1976-2012, ser det ut til at flere aggresjonsforsterkende faktorer var tilstede i de aller fleste tilfellene. Situasjoner hvor personene som ble angrepet bar våpen, for eksempel fordi de var på jakt, skiller seg fra situasjoner med ubevæpnede personer involvert med tanke på hvilke aggresjonsforsterkende faktorer som var til stede.

Jaktsituasjoner som kan lede til aggressiv atferd hos bjørn, listet opp i avtagende farlighetsgrad:

1. Skadet eller beskytt bjørn. Den skadede bjørnen er den farligste. I årene 1976-2012 ble 33 mennesker skadet i Skandinavia.

24 av disse var jegere. I 18 av tilfellene ble bjørnen skutt på før personene ble skadd.

2. Hunder. Bjørnen kan bli opphisset av hunder i nærheten. Hunder brukes både til bjørnejakt og til elgjakt, og var innblandet i 20 av de 25 tilfellene der bevæpnede personer ble skadd av bjørn 1976-2012. Hvor aggressiv bjørnen blir, beror på omstendighetene for øvrig — om det er en jaktsituasjon, bjørnens kjønn og alder, hvordan hunden agerer m.m.

3. Bjørn ved hiet. En bjørn som vekkes i vinterhiet, eller overraskes ved hiet sist på vinteren eller om høsten, kan være farlig om man ikke er forsiktig.

4. Bjørn ved kadaver. En bjørn som spiser på et kadaver, en slagen elg eller utlagte slaktrester, kan reagere aggressivt om noen kommer for nær. Bjørnen vil ha kadaveret alene og avviser andre som kan tenkes å gjøre krav på maten.

Andre omstendigheter hvor bjørn kan opptre aggressivt, listet opp i avtagende farlighetsgrad:

1. Binne med årsunger. Særlig hvis man

overrasker binnen og ungene, kan binnen angripe. Dette hendte i fem av syv tilfeller der ubevæpnede personer ble skadd i Sverige i den omtalte 35-årsperioden.

2. Bjørn ved hiet. I tre av de nevnte syv tilfellene har personene blitt skadet av bjørn ved hiet. En person ble skadet da han oppsøkte et kjent hi og hoppet på det for å skremme bjørnen ut. En skiløper falt ned i et hi der det lå en binne med årsunger, og en skogsarbeider ble skadet da han arbeidet utenfor inngangen, hvilket og skremte bjørnen ut.

3. Hunder. Hunder har vært innblandet i to tilfeller der ubevæpnede personer har blitt skadet. I ett av disse tilfellene var det også mat bjørnen var ute etter.

Om man betrakter disse fem faktorene og vurderer dem med menneskets øye og fornuft, kan man nok finne dem rimelige. Det er rimelig å bli sint på den som skyter en kule i kroppen din, om han hisser en plagsomt bjeffende hund på deg, om han kommer for nær ungene dine og truer dem, eller vekker deg opp av skjønnhetssøvnen. Det er naturlig.

De fleste bjørner bygger hi i forlatte maurtuer.

Hvordan skal man oppføre seg når man møter en bjørn?

Det vanligste spørsmålet folk stiller er: Hva skal man gjøre hvis man blir stående ansikt til ansikt med en bjørn? Da ser vi bort fra at svært mange bjørnemøter, kanskje de fleste, finner sted når folk befinner seg i bilen. I så fall er rådet enkelt: Bli sittende i bilen og nyt synet. Gå ikke ut for å forsøke å klappe de søte bjørnunge som kanskje tumler omkring ved grøftekanten. Bilen er en sikker beskyttelse mot en mistenksom binne som ennå ikke har kjent lukten av mennesker.

Men om man nå befinner seg i skogen, fisker ved et tjern eller plukker bær på en tue, og en bjørn plutselig dukker opp et stykke lenger borte: Hvordan håndterer man denne uventede situasjonen?

I de aller fleste tilfeller er altså ikke dette noe problem. Ettersom bjørnens lukte- og hørselsevne er mye bedre enn menneskets, er det naturligvis slik at de fleste ganger en bjørn og et menneske er i nærheten av hverandre, finner det ikke sted noe møte. Bjørnen oppdager mennesket først og forlater stedet, eller i det minste trekker seg vekk og gjemmer seg i nærheten.

Men kunnskapen om dette er til ringe trøst for den som likevel har kommet til å havne i et uønsket bjørnemøte og forsøker å håndtere situasjonen. Hvis bjørnen ennå ikke har registrert at et menneske er til stede, er det fornuftig å vike av og forlate stedet rolig og forsiktig. Ikke spring av sted! Da dette kan vekke bjørnens jaktinstinkt. Er man derimot oppdaget av bjørnen, er det viktig å signalisere sine fredelige hensikter, ved å gi seg til kjenne. Ikke forsøk å skremme bjørnen med truende oppførsel og ukontrollerte bevegelser. Trekk deg forsiktig tilbake og vis tydelig at hensiktene dine ikke er fiendtlige. For bjørnen angriper ikke om man ikke provoserer den.

Samtidig gjelder det å tolke bjørnens atferd riktig. Hvis den stiller seg på bakbeina, er det ikke for å gå til angrep, men for å få et bedre overblikk over situasjonen og bli klar over hva som foregår i dens umiddelbare nærhet. Hvis bjørnen derimot brøler, fnyser eller gir fra seg lyd som minner om blåse- eller plystrelyd, kan det være tegn på at det finnes unger eller kadaver i nærheten. Da bør du dra deg langsomt og forsiktig tilbake. Og nok en gang: Ikke spring!

Hvis du har våpen i hånden: Ikke skyt! Hvis du skyter et skudd og det ikke er momentant dødelig, setter du deg i en farlig situasjon. Det ble løsnet skudd før personene ble skadd i 18 av de 25 tilfellene der bevæpnede mennesker ble skadet av bjørn i den undersøkte 36-årsperioden 1976-2012. I 7 av tilfellene var bjørnen beviselig skadeskutt. Er bjørnen uskadd ved møtet, er sannsynligheten mye større for at du kommer helskinnet fra situasjonen hvis du ikke bruker våpenet. All erfaring bekrefter dette. For husk: En skadeskutt bjørn er en farlig bjørn!

Ofte er hunder innblandet i bjørnemøtet. Hvilken rolle hunden spiller, avgjøres av i hvilken grad den er trent i å møte bjørn. Det kan være en fordel å ha med seg en veldressert jakthund i bjørneområder, slik at bjørnen kan oppdages i tide og problemene unngås. En dårlig dressert hund kan derimot forverre situasjonen. Etter å ha oppdaget bjørnen, kan hunden springe direkte til hundeeieren med bjørnen etter seg for å komme i trygghet. Da oppleves bjørnen som truende, selv om aggresjonen er rettet mot hunden.

I kjente bjørneområder kan det derfor være et generelt godt råd til hundeeiere å holde hunden i bånd, også i tider da det ikke er båndtvang.

Når bjørnen er usikker på hva som finnes i nærheten, stiller den seg ofte nysgjerrig på bakbeina.

Hvis bjørnen angriper

Hvis angrepet kommer tross alle forsiktighetsregler, og bjørnen er aggressiv og fortsetter rett mot deg — hva gjør du da?

Ettersom erfaringene i Skandinavia er ytterst få, finnes det ikke noe entydig svar. De anbefalingene som gis i internasjonale studier, er å gjøre et siste forsøk på å distrahere bjørnen.

Slipp noe på marken foran dyret, fiskestangen eller bærspannet, men ikke ryggsekken. Forsøk å klatre opp i et tre (men den nordamerikanske brunbjørnen klatrer sjelden i trær, i motsetning til den skandinaviske.)

Finnes det ikke noen annen råd, gjenstår det bare å spille død. Å legge seg ned på bakken, i fosterstilling eller på magen, med hendene foldet rundt nakken. Og holde seg helt stille. Ryggsekken kan være bra å ha som beskyttelse. Å spille død har fra gammelt av vært en vellykket måte å overleve bjørneangrep på i Skandinavia. Bjørnen angriper sannsynligvis for å forebygge og nøytralisere en trussel, ikke for å drepe. Ligger man stille på bakken, er man ikke lenger så truende, og bjørnen kan begi seg av sted.

Også bjørner kan ta tilflukt i trær for å unnslippe farer.

Bjørner er vanligvis sky overfor mennesker, men i bjørneområder bør en unngå å legge duftende matrester og liknende i søppelkassen eller i naturen nær bebyggelse.

Hvordan kan man minske risikoen for uønskede møter mellom menneske og bjørn?

Bjørner er vanligvis sky overfor mennesker. I en situasjon der bjørnestammen øker, og dermed risikoen for at mennesker støter på bjørner, er det særlig viktig å holde denne skyheten ved like og dermed unngå nære konfrontasjoner mellom menneske og bjørn så godt som mulig.

Risikoen for bjørnekonflikter kan reduseres ved å øke folks kunnskap om bjørnens atferd, slik at folk i bjørnetrakter kan ta viktige og riktige forholdsregler for å forhindre uønskede konfrontasjoner som kan føre til personskader.

Folk som bor i bjørnetrakter bør unngå å legge duftende matrester i søppelkassen, komposten eller i naturen nær bebyggelse..

Du kan være sikker på at bjørnen kjenner lukten. En mann som en høstkveld for noen år siden kom til å legge en pose med rekeskall i søppelkassen — det var i bjørnens sørlige kjerneområde i Dalarna — møtte neste morgen et ubeskrivelig syn. Søppelkassen var veltet, og søppelet var gjennomløst og spredt ut over et stort område. Bjørnen var kommet om natten. Året etter kom bjørnen tilbake fire ganger, da i følge med to unger, og veltet søppelkassen på nytt, uten å finne flere delikatesser.

Det er også viktig at bjørnestammene gjennom jakt holdes på et rimelig nivå og ikke får øke for raskt. Mye taler for at jakten som sådan gjør bjørnene mer sky.

En bjelle på ryggsekken gjør bjørnen oppmerksom på menneskets nærvær. Dette er dog ikke anbefalt i Norge, der bjørnen kan ha lært å forbinde bjeller med sau — et vanlig byttedyr.

Vi har konstatert at bjørnen blir farligere hvis den blir skadeskutt. En jeger som er ute for å felle en bjørn bør være meget forsiktig og bare løsne skudd fra siden mot lungepartiet, på rimelig avstand. Når det ikke dreier seg om jakt, bør jegeren forsøke å berolige en nærgående og truende bjørn ved å trekke seg tilbake fra stedet. Mener jegeren at våpenet gir det beste forsvar, kan det til å begynne med være nok å forsøke å skremme bjørnen ved å skyte i luften. Og husk: Et skudd mot bjørnen for å drepe synes å være et dårligere selvforsvar enn å ikke ha noen borse i det hele tatt!

Om man oppholder seg i bjørnetrakter og ikke vil risikere å komme nær en bjørn, er den beste måten å forebygge et møte på å gjøre seg hørt, å prate — eller hvorfor ikke synge en sang? I mange land fester man en bjelle på ryggsekken som klinger når man går. Dette er derimot ikke anbefalt i Norge, ettersom bjørnen kan forbinde bjeller med sauer.

Har man hunden med seg i bjørneskogen, bør den holdes i bånd. Spesielt gjelder dette selskapshunder og utilstrekkelig trente jakthunder. De kan få panikk ved møtet med den for dem ukjente skogstraveren og vekke dennes slumrende jaktinstinkt.

... i skogen gikk

Når man drar til skogs for å plukke bær, fotografere, eller bare for å gå på tur, må man innse at muligheten finnes for at man en eller annen gang kan treffe på en bjørn. Sannsynligheten for at det vil

skje er riktignok liten. Det finnes mange mennesker som har bodd et helt liv i bjørnetrakter uten å ha sett snurten av en bjørn. Men muligheten — og risikoen — finnes. At dette sjeldne møtet skulle føre

til at et menneske skades, er på sin side mikroskopisk. Det overveiende antallet møter mellom bjørn og menneske foregår u dramatisk. Bjørnen forlater stedet. I et lite antall tilfeller har et menneske kommet til skade. I de fleste av disse tilfellene er det mennesket — oftest uvitende — som indirekte bidrar til sin egen skade. Behandler man bjørnen med respekt og ikke skader eller truer den, viser den sin respekt tilbake ved å fjerne seg. Dette er da også moralen i dette lille skriftet.

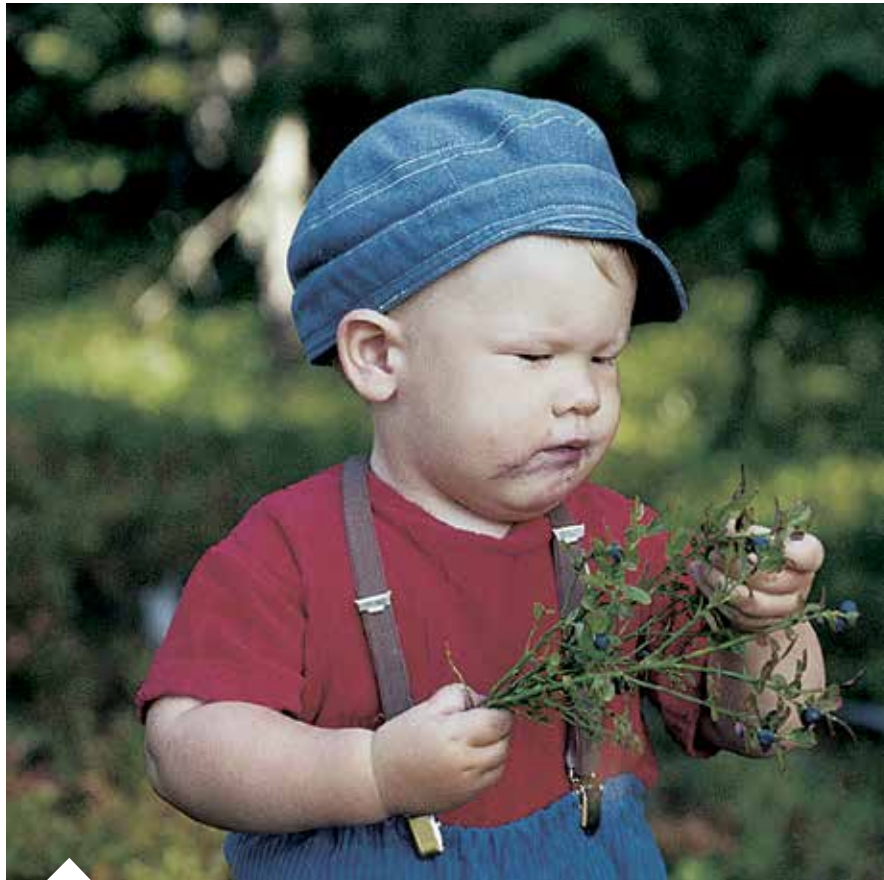
Så til slutt — spørsmålet om mors lille Ole.

Behøvde Oles mamma virkelig å være redd for at bjørnen skulle angripe? Var bjørnen en trussel mot ham? Antagelig ikke.

Lille Ole hadde satt seg ned, rolig og stille, han forstyrret ikke bjørnen. Han var naturlig. Og bjørnen viste ikke en oppførsel som tydet på at den kjente seg truet, snarere signaliserte den tydelig at den var nysgjerrig på den lille krabaten som satt så fredelig og trallet i blåbærlyngen.

Oles mamma hadde ikke behøvd å gi fra seg det berømte skriket. I alle fall ikke for Oles skyld. Bjørnen hadde høyst sannsynlig trukket seg tilbake likevel.

Men da hadde vi på den annen side ikke hatt noen vise å syng.

Blåbær smaker godt – forskning i USA har vist at bjørner daglig kan ete blåbær tilsvarende en tredel av kroppsvekten.

www.miljodirektoratet.no

Miljødirektoratets hovedoppgaver er å redusere klimagassutslipp, forvalte norsk natur og hindre forurensning.

Vi er underlagt Klima- og miljødepartementet og har mer enn 700 ansatte ved våre to kontorer i Trondheim og Oslo, og ved Statens naturoppsyn (SNO) sine mer enn 60 lokalkontor.

Våre viktigste funksjoner er å overvåke miljøtilstanden og formidle informasjon, være myndighetsutøver, styre og veilede regionalt og kommunalt nivå, samarbeide med berørte sektormyndigheter, være faglig rådgiver og bidra i internasjonalt miljøarbeid.